

השפעה הייחודית של חומרי יצירה על היבטים פסיכולוגיים בקרב ילדים בגילאי 7-9

מאת: תמר פסו אביב, בוגרת תואר MA, בית הספר לטיפול באמצעות אומנויות, אוניברסיטת חיפה.
בהנחיית: פרופ' יוסף גוטמן וד"ר דפנה רגב.

טיפול באמצעות אמנות מבוסס על ההנחה שהיוצר באמצעות אמנות עובר תהליכים פנימיים המאפשרים צמיחה, שינוי והתפתחות. תהליכים אלה נעשים בחלל טיפולי שנוצר על ידי משולש המכיל שלושה גורמים: המטפל, המטופל וחומרי האמנות (גוטליב, 1999). המחקר הנוכחי התמקד בחשיבותם של חומרי האמנות במשולש זה, ובחן האם קיימת השפעה מבדלת בין חומרי האמנות על המשתמשים בהם בקרב אוכלוסייה נורמטיבית- ילדים בגילאי 7-9. החומרים שנבחנו במחקר נבחרו על סמך הבחנה מרכזית הקיימת בטיפול באמצעות אמנות בין חומרים רגרסיביים לחומרים נשלטים. לצורך המחקר נבחרו שני חומרי אמנות הנמצאים בקצוות ההבחנה: העפרונות הנחשבים לחומר נשלט ומאורגן, וצבעי הגואש הנחשבים לחומר הרגרסיבי ביותר כיוון שקשה לשלוט בניילותיו (אורבך וגלקין, 1997; Leiberman, 2004). בנוסף נבחר חומר אמנות המייצג את מקרה האמצע: גירי השמן המאפשרים מחד שליטה קווית ומאידך נמרחים ומתלכלכים (אורבך וגלקין, 1997). ההנחה העומדת במרכזו של המחקר הנוכחי הינה שחומרי האמנות שונים האחד מן השני באופיים (Betensky, 1995) ולכן השפעתם על היבטים פסיכולוגיים שונים הינה שונה. המחקר התמקד בארבעה משתנים פסיכולוגיים שנהוג להתייחס ולתת להם חשיבות בטיפול באמצעות האמנות: תוקפנות, הערכה עצמית, חרדה ושליטה עצמית. הנחה נוספת העומדת בבסיס מחקר זה הינה שההשפעה של חומרי האמנות הינה השפעה משתנה עם השימוש והלמידה של החומר (הס, 1998). בשל כך, ניתנה חשיבות לתהליך הטיפולי ונבחנה הערכת המשתתפים את החוויה לאורך ההתערבות הניסויית.

המחקר נערך בקייטנה פרטית שהתקיימה לאורך החופש הגדול. במחקר השתתפו 41 ילדים בנייהם 9 בנים ו-32 בנות בגילאי 7-9, אשר הוריהם הסכימו להשתתפותם במחקר. המחקר הינו מחקר פרוספקטיבי (עם מדידות חוזרות) עם קבוצות עצמאיות, כלומר- מערך תוך ובין נבדקי. המשתתפים במחקר חולקו לשלוש קבוצות התנסות: קבוצת העפרונות אשר כללה 14 משתתפים, קבוצת גירי השמן אשר כללה 14 משתתפים, וקבוצת צבעי הגואש אשר כללה 13 משתתפים. כל קבוצות המחקר עברו התערבות ניסויית דומה אשר כללה 10 מפגשים במהלכם התנסתה כל קבוצה אך ורק עם חומר האמנות ששויך לה. המשתתפים במחקר התבקשו למלא מספר שאלונים: שאלונים הבודקים את מידת התוקפנות, ההערכה העצמית, החרדה והשליטה העצמית הועברו בטרם החלה ההתערבות הניסויית ולאחריה, ושאלון SEQ (Session Evaluation Questionnaire) הבודק את ההערכה של המפגש הטיפולי הועבר בסיומו של כל מפגש בו השתתפו הילדים.

השערות המחקר היו: 1. יימצאו הבדלים בציוני המשתנים: רמת התוקפנות, רמת ההערכה העצמית, רמת החרדה ורמת השליטה העצמית בין לפני ללאחר ההתערבות בקרב משתתפי המחקר, 2. יימצאו הבדלים בהפרשי ציוני המשתנים רמת התוקפנות, הערכה העצמית, החרדה והשליטה העצמית בין לפני ללאחר ההתערבות בין קבוצות המחקר, 3. יימצאו הבדלים בין הקבוצות באופן הערכתם את תהליך היצירה (כפי שנמדד באמצעות שאלון הערכת המפגש הטיפולי).

ממצאי המחקר הראו כי קיים הבדל מובהק בציון המשתנה רמת התוקפנות בין לפני ללאחר ההתערבות. לא נמצאו הבדלים מובהקים נוספים בין ציוני המשתנים רמת הערכה עצמית, רמת החרדה ורמת השליטה העצמית בין לפני ללאחר ההתערבות. בבחינת ההבדלים בין קבוצות המחקר בהפרשי ציוני המשתנים נמצאו הבדלים ברמת מובהקות שולית ברמת התוקפנות: נמצא כי בקבוצת צבעי הגואש חלה ירידה גדולה ברמת התוקפנות מבקבוצת גירי השמן, והבדלים ברמת מובהקות שולית ברמת השליטה העצמית: נמצא כי העלייה ברמת השליטה העצמית בקבוצת העפרונות שונה מן הירידה שחלה בקבוצת צבעי הגואש. ברמות ההערכה העצמית

והחרדה לא נמצאו הבדלים בין הקבוצות. בהערכה של המפגשים נמצא הבדל רק בהיבט אחד של הערכת המפגש: הערכת חווית היצירה: הבדל שהתבטא בירידה לאורך המפגשים בהערכת החוויה בקרב קבוצת צבעי הגואש לעומת עלייה שהתרחשה בקבוצת גירי השמן ובקבוצת העפרונות.

לסיכום, מחקר זה ייחודי בניסיונו לבחון את ההשפעה המבדלת של חומרי האמנות על תוקפנות, הערכה עצמית, חרדה ושליטה עצמית. המחקר מאשש באופן חלקי את הטענה כי קיימים הבדלים בין חומרי האמנות, ועל כן מראה את החשיבות של בחירה בחומרי אמנות שונים בחדר הטיפולים. המחקר מפלס דרך למחקרים נוספים העשויים לתרום לתחום הטיפול באמצעות אמנות בכלל, ולבחינה של תפקידם של חומרי האמנות בטיפול בפרט.

מילות מפתח: חומרי אמנות, צבעי גואש, גירי שמן, עפרונות, תוקפנות, הערכה עצמית, חרדה, שליטה עצמית, הערכת מפגש.

תמר פסו אביב, דוא"ל: tampesso@gmail.com